

O‘zbekistonda tog‘-kon sanoatini modernizatsiyalashda investitsiya resurslaridan samarali foydalanish yo‘nalishlari

Abdumajidova Nozima Isomiddin qizi

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti 2-bosqich magistranti

nozimasoataliyeva@gmail.com

Directions for the Efficient Use of Investment Resources in the Modernization of the Mining Industry in Uzbekistan

Abdumajidova Nozima Isomiddin qizi

Master’s Student (2nd Year)

Tashkent State University of Economics

Email: nozimasoataliyeva@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada O‘zbekistonda tog‘-kon sanoatini modernizatsiyalash jarayonida investitsiya resurslaridan samarali foydalanish masalalari tahlil qilingan. Tadqiqot davomida tarmoqning hozirgi holati, investitsiya oqimlari dinamikasi hamda ularning ishlab chiqarish va eksport ko‘rsatkichlariga ta’siri o‘rganildi. Statistika ma’lumotlar asosida investitsiyalar hajmining ortib borishiga qaramay, ularning samaradorligi yetarli darajada yuqori emasligi aniqlandi.

Shuningdek, investitsiyalarning asosan ishlab chiqarish hajmini kengaytirishga yo‘naltirilganligi, innovatsion va raqamli texnologiyalarga yo‘naltirilgan investitsiyalar ulushining pastligi kabi muammolar tahlil qilindi. Tadqiqot natijasida investitsiya resurslarini samarali taqsimlash, raqamlashtirishni rivojlantirish, energiya samaradorligini oshirish hamda zamonaviy texnologiyalarni joriy etishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi.

Mazkur takliflar tog‘-kon sanoatining barqaror rivojlanishini ta’minlash va uning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: tog‘-kon sanoati, investitsiya resurslari, modernizatsiya, investitsiya samaradorligi, raqamlashtirish, innovatsiya, sanoat rivojlanishi, eksport

Abstract. This article analyzes the effective use of investment resources in the modernization of the mining industry in Uzbekistan. The study examines the current state of the sector, the dynamics of investment flows, and their impact on production and export indicators. Based on statistical data, it is revealed that despite the growth in investment volumes, their efficiency remains insufficient.

The study identifies key problems, including the low share of investments in innovative

and digital technologies. Scientific and practical recommendations are developed to improve the efficiency of investment utilization and ensure sustainable development of the mining sector.

Keywords: mining industry, investment resources, modernization, investment efficiency, digitalization, innovation, industrial development, export

Kirish

O‘zbekiston Respublikasida iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, sanoatni diversifikatsiya qilish va barqaror iqtisodiy o‘shishni ta‘minlashda tog‘-kon sanoati yetakchi strategik tarmoqlardan biri hisoblanadi. Mamlakat boy mineral-xomashyo bazasiga ega bo‘lib, oltin, mis, uran, kumush va boshqa foydali qazilmalar zaxiralari bilan ajralib turadi. Mazkur tarmoq sanoat ishlab chiqarishining muhim qismini tashkil etib, eksport tushumlarining sezilarli ulushini shakllantiradi. Xususan, 2025-yilda oltin eksporti 9,9 mlrd AQSh dollarini tashkil etib, umumiy eksport hajmining qariyb 30 foiziga teng bo‘ldi¹. Bu esa tog‘-kon sanoatining milliy iqtisodiyotdagi strategik ahamiyatini yaqqol namoyon etadi.

Tog‘-kon sanoati nafaqat iqtisodiy o‘shishning muhim drayveri, balki davlat byudjeti daromadlarini shakllantirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish hamda hududiy infratuzilmani rivojlantirishda ham katta ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, tarmoq faoliyatining samaradorligi ko‘p jihatdan ishlab chiqarish jarayonlarining zamonaviyligi va texnologik darajasiga bog‘liqdir.

So‘nggi yillarda respublikada tog‘-kon sanoatini modernizatsiya qilish, ishlab chiqarish jarayonlarini texnik va texnologik jihatdan yangilash hamda innovatsion rivojlanishni ta‘minlashga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, yirik sanoat korxonalarida zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, energiya tejankor uskunalarni qo‘llash, ishlab chiqarishni avtomatlashtirish va raqamlashtirish jarayonlari izchil amalga oshirilmoqda. Ushbu jarayonlarning institutsional asoslari mamlakatda qabul qilingan strategik hujjatlar bilan mustahkamlangan (O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF–60-son Farmoni, 2022)².

Biroq, global iqtisodiyotda xomashyo resurslariga bo‘lgan talabning ortib borishi, xalqaro bozorlarda raqobatning kuchayishi hamda ekologik talablarning qat‘iylashuvi tog‘-kon sanoatini rivojlantirishda yangi yondashuvlarni talab etmoqda. Ayniqsa, eskirgan asosiy fondlarni yangilash, ilg‘or innovatsion texnologiyalarni joriy etish

¹ <https://cbu.uz/>

² <https://lex.uz/>

hamda ishlab chiqarishni chuqur raqamlashtirish uchun katta hajmdagi investitsiyalar zarur bo‘lib qolmoqda. Shu nuqtai nazardan, investitsiya resurslaridan samarali foydalanish, ularning iqtisodiy samaradorligini oshirish va investitsion faoliyatni takomillashtirish masalalari dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolada O‘zbekistonda tog‘-kon sanoatini modernizatsiyalashning investitsion asoslari tahlil qilinib, sohaga yo‘naltirilayotgan investitsiya resurslarining samaradorligi baholanadi. Shuningdek, investitsiyalardan samarali foydalanishning ustuvor yo‘nalishlari aniqlanib, mavjud muammolar o‘rganiladi hamda tarmoqni yanada rivojlantirishga qaratilgan ilmiy-amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Tog‘-kon sanoatini modernizatsiyalash va unda investitsiya resurslaridan samarali foydalanish masalalari iqtisodiyot nazariyasi hamda amaliyotida keng o‘rganilgan ilmiy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Mazkur yo‘nalishdagi tadqiqotlar investitsiyalarning iqtisodiy o‘shish, sanoat tarmoqlarining raqobatbardoshligi va innovatsion rivojlanishdagi o‘rnini turli yondashuvlar asosida izohlaydi. Biroq, mavjud ilmiy ishlarda investitsiya samaradorligini aynan tog‘-kon sanoati kesimida kompleks baholash masalasi yetarlicha chuqur yoritilmagan.

Xorijiy olimlar tomonidan investitsiya jarayonlari va ularning iqtisodiy rivojlanishga ta’siri fundamental darajada o‘rganilgan. Xususan, John Maynard Keynes investitsiyalarni yalpi talabning muhim tarkibiy qismi sifatida baholab, qisqa muddatli iqtisodiy faollikni rag‘batlantiruvchi omil sifatida asoslab bergan³. Biroq, ushbu yondashuv asosan makroiqtisodiy muvozanatga qaratilgan bo‘lib, investitsiyalarning tarmoq darajasidagi samaradorligini to‘liq ochib bermaydi. Shu jihatdan, Robert Solow tomonidan ishlab chiqilgan iqtisodiy o‘shish modeli kapital qo‘yilmalar va texnologik taraqqiyotning uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanishga ta’sirini chuqurroq yoritadi⁴. Mazkur model investitsiyalarning samaradorligi faqat hajm bilan emas, balki texnologik omillar bilan chambarchas bog‘liqligini ko‘rsatadi.

Xalqaro tashkilotlar tadqiqotlarida esa investitsiyalarning sanoat tarmoqlarini modernizatsiya qilishdagi amaliy jihatlari keng yoritilgan. Jumladan, World Bank va UNCTAD hisobotlarida rivojlanayotgan mamlakatlarda to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar sanoatni texnologik yangilash, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish

³ John Maynard Keynes (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London: Macmillan

⁴ Robert Solow (1956). *A Contribution to the Theory of Economic Growth*. *Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65–94

va global qiymat zanjirlariga integratsiyalashuvda muhim omil sifatida baholanadi⁵. Shu bilan birga, mazkur yondashuvlarda investitsiyalarning ichki resurslar bilan uyg'unligi va ularning tarmoq kesimidagi optimal taqsimoti masalalari yetarlicha ochib berilmagan.

Bundan tashqari, OECD tadqiqotlarida tog'-kon sanoatida investitsiya siyosatini takomillashtirish, ekologik barqarorlikni ta'minlash va resurslardan oqilona foydalanish masalalari ustuvor yo'nalish sifatida ko'rsatib o'tiladi⁶. Ayniqsa, raqamlashtirish va "yashil iqtisodiyot" tamoyillarini joriy etish investitsiya samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Biroq, ushbu tadqiqotlarda milliy iqtisodiyot xususiyatlari, xususan, O'zbekiston sharoitida investitsiya resurslaridan foydalanish mexanizmlarining o'ziga xos jihatlari yetarli darajada yoritilmagan.

O'zbekistonlik olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda sanoatni modernizatsiya qilishda investitsiya siyosatini takomillashtirish, investitsiya muhitini yaxshilash va resurslardan samarali foydalanish yo'nalishlari keng yoritilgan. Xususan, davlat tomonidan olib borilayotgan islohotlar, jumladan, investitsiya faoliyatini qo'llab-quvvatlash va sanoatni rivojlantirishga qaratilgan strategik dasturlar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Biroq, mavjud tadqiqotlarda investitsiya resurslarining samaradorligini aynan tog'-kon sanoati korxonalarida baholash, ularning ishlab chiqarish natijadorligiga ta'sirini aniqlash va zamonaviy raqamli yondashuvlar asosida tahlil qilish masalalari yetarli darajada chuqur o'rganilmagan.

Yuqoridagi ilmiy yondashuvlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tog'-kon sanoatini modernizatsiyalash jarayonida investitsiya resurslaridan samarali foydalanish muammosi kompleks va ko'p qirrali xarakterga ega. Ayniqsa, investitsiyalarning samaradorligini baholash, ularni optimal taqsimlash hamda innovatsion va raqamli texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish masalalari dolzarb ilmiy muammo sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu bois, mazkur tadqiqot ushbu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan bo'lib, tog'-kon sanoatida investitsiya resurslaridan samarali foydalanish yo'nalishlarini aniqlashga xizmat qiladi.

Hozirgi kunda O'zbekiston iqtisodiyotida tog'-kon sanoatini modernizatsiya qilish va uning raqobatbardoshligini oshirish ustuvor vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Ushbu jarayonda investitsiya resurslari asosiy harakatlantiruvchi omil bo'lib xizmat qilayotgan bo'lsa-da, ularning samaradorligi va maqsadli yo'naltirilishi masalalari

⁵ <https://www.worldbank.org/>, <https://unctad.org/>

⁶ <https://www.oecd.org/>

yetarli darajada hal etilmagan.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, tog'-kon sanoatiga jalb etilayotgan investitsiyalar hajmi ortib borayotganiga qaramay, ularning iqtisodiy samaradorligi, tarmoqning texnologik yangilanishiga ta'siri hamda ishlab chiqarish natijadorligini oshirishdagi roli har doim ham kutilgan darajada namoyon bo'lmayapti. Xususan, investitsiyalarning tarmoq ichida optimal taqsimlanmasligi, eskirgan asosiy fondlarning yuqori ulushi, innovatsion texnologiyalarni joriy etishdagi muammolar hamda raqamlashtirish darajasining yetarli emasligi mavjud muammolar sifatida saqlanib qolmoqda.

Shuningdek, investitsiya resurslaridan foydalanish samaradorligini baholash bo'yicha yagona metodik yondashuvning yetishmasligi, mavjud investitsiya loyihalarining natijadorligini kompleks tahlil qilish imkoniyatlarining cheklanganligi ham ushbu yo'nalishda ilmiy va amaliy muammolar mavjudligini ko'rsatadi. Ayniqsa, global bozorlarda raqobatning kuchayishi va ekologik talablarning qat'iylashuvi sharoitida investitsiya resurslaridan oqilona foydalanish masalasi yanada dolzarb tus olmoqda.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, tog'-kon sanoatini modernizatsiyalash jarayonida investitsiya resurslaridan samarali foydalanishning nazariy-uslubiy asoslarini takomillashtirish, ularning tarmoq rivojiga ta'sirini baholash hamda optimal yo'naltirish mexanizmlarini ishlab chiqish zarurati yuzaga kelmoqda. Mazkur holat ushbu tadqiqotning muammosini belgilab beradi va uning ilmiy-amaliy ahamiyatini asoslaydi.

Tahlil va natijalar

O'zbekiston iqtisodiyotida tog'-kon sanoati sanoat ishlab chiqarishining strategik tarmoqlaridan biri bo'lib, mamlakat eksport salohiyati va valyuta tushumlarini shakllantirishda muhim o'rin egallaydi. Respublikada oltin, mis, uran, kumush, volfram kabi foydali qazilmalar zaxiralari mavjudligi tarmoqning uzoq muddatli rivojlanish salohiyatini belgilaydi .

2025-yil yakunlariga ko'ra, Navoiy kon-metallurgiya kombinati tomonidan 3,156,6 ming troy unsiya oltin ishlab chiqarilib, umumiy ishlab chiqarish hajmi 135,6 trillion so'mni tashkil etdi. Shu bilan birga, Olmaliq kon-metallurgiya kombinatida sanoat mahsuloti hajmi 51,6 trillion so'mga yetib, o'sish sur'ati 34,5 foizni tashkil etdi hamda mis ishlab chiqarish hajmi 148,5 ming tonnaga yetdi .

Mazkur ko'rsatkichlar tog'-kon sanoatining yuqori ishlab chiqarish salohiyatiga ega ekanligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, 2025-yilda yangi mis boyitish fabrikasining ishga tushirilishi ishlab chiqarish quvvatlarining kengaytirilayotganini va tarmoqda modernizatsiya jarayonlari izchil amalga oshirilayotganini tasdiqlaydi.

Tog'-kon sanoatini rivojlantirishda investitsiya resurslari hal qiluvchi omil

hisoblanadi. So‘nggi yillarda ushbu tarmoqqa yo‘naltirilayotgan investitsiyalar hajmi barqaror o‘shib bormoqda.

1-jadval

Tog‘-kon sanoatiga yo‘naltirilgan investitsiyalar dinamikasi (2021–2025)

Yil	Investitsiya (mlrd \$)	O‘shish (%)
2021	3.2	—
2022	3.8	18.7
2023	4.5	18.4
2024	5.1	13.3
2025	5.8	13.7

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, 2021–2025 yillar davomida investitsiyalar hajmi 3,2 mlrd dollardan 5,8 mlrd dollarga yetib, deyarli 1,8 barobar oshgan⁷. Bu esa tarmoqni modernizatsiya qilishga qaratilgan investitsion faollikning sezilarli darajada oshganligini ko‘rsatadi.

Xususan, 2025-yilda Navoiy kon-metallurgiya kombinati tomonidan 561 mln AQSh dollari miqdorida kapital qo‘yilmalar amalga oshirilgani investitsiyalarning amaliy ko‘lamini tasdiqlaydi .

2026-yilda esa 90 ta loyiha doirasida 2,2 mlrd dollar investitsiya jalb etilishi rejalashtirilgan bo‘lib, bu tarmoqda investitsiya oqimlarining davomiyligini ko‘rsatadi⁸.

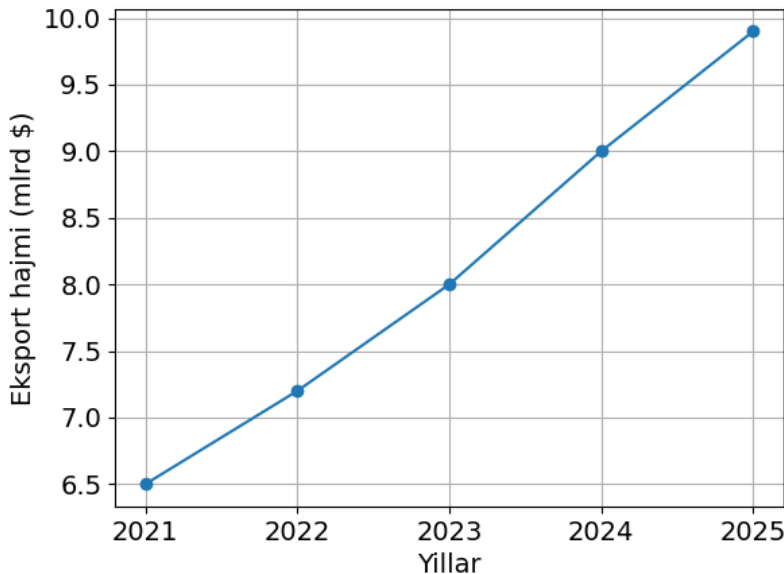
Shu bilan birga, investitsiyalar tarkibi tahlili shuni ko‘rsatadiki, mablag‘larning asosiy qismi:

- yangi konlarni o‘zlashtirishga;
- texnologik liniyalarni modernizatsiya qilishga;
- ishlab chiqarishni avtomatlashtirishga;
- ekologik xavfsizlikni ta‘minlashga yo‘naltirilmoqda .

Investitsiya resurslari hajmining ortib borishi ishlab chiqarish va eksport ko‘rsatkichlarida ham aks etmoqda.

⁷ <https://stat.uz>

⁸ <https://mift.uz>

1-rasm. Tog‘-kon sanoati eksporti dinamikasi (2021–2025).

Eksport hajmi ham barqaror o‘shib borayotgan bo‘lsa-da, investitsiyalar va eksport o‘shish sur‘atlari o‘rtasida to‘liq mutanosiblik kuzatilmayapti.

Masalan, investitsiyalar 1,8 barobar oshgan bo‘lsa, eksport o‘shishi nisbatan past sur‘atda kechgan. Bu holat investitsiyalarning samaradorligi to‘liq darajada yuqori emasligini ko‘rsatadi.

Bundan tashqari, investitsiyalarning katta qismi ishlab chiqarish hajmini kengaytirishga yo‘naltirilgan bo‘lib, qo‘shilgan qiymat yaratish, chuqur qayta ishlash va innovatsion texnologiyalarni joriy etish yo‘nalishlari yetarli darajada rivojlanmagan.

Olib borilgan tahlillar asosida tog‘-kon sanoatini modernizatsiyalash jarayonida quyidagi tizimli muammolar aniqlanadi:

- ✓ asosiy ishlab chiqarish fondlarining eskirganligi;
- ✓ energiya sarfining yuqoriligi va ishlab chiqarish tannarxining ortishi;
- ✓ ekologik yuklamaning oshib borishi;
- ✓ raqamlashtirish va avtomatlashtirish darajasining pastligi;
- ✓ malakali kadrlar yetishmasligi;
- ✓ investitsiya loyihalarining uzoq muddatda o‘zini oqlashi va kapital sig‘imning yuqoriligi .

Mazkur muammolar investitsiya resurslaridan foydalanish samaradorligini pasaytirib, tarmoqning raqobatbardoshligini cheklamoqda.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston tog‘-kon sanoatida investitsiya

resurslari hajmining ortib borishi ijobiy tendensiya hisoblanadi. Biroq, ularning samaradorligi yetarli darajada ta'minlanmagan.

Investitsiyalarni innovatsion texnologiyalar, raqamlashtirish va chuqur qayta ishlash yo'nalishlariga yo'naltirish orqali tarmoqning samaradorligini oshirish va xalqaro raqobatbardoshligini kuchaytirish mumkin.

Xulosa va takliflar

Olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston iqtisodiyotida tog'-kon sanoati strategik ahamiyatga ega bo'lib, mamlakat sanoat ishlab chiqarishi va eksport salohiyatining muhim qismini shakllantiradi. So'nggi yillarda mazkur tarmoqda investitsiya resurslarining hajmi sezilarli darajada oshib, ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish va texnologik modernizatsiyani ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Tahlillar natijasida aniqlanishicha, investitsiya resurslarining o'sishiga qaramay, ularning iqtisodiy samaradorligi yetarli darajada yuqori emas. Xususan, investitsiyalar va ishlab chiqarish natijalari o'rtasida to'liq mutanosiblik kuzatilmayapti. Bu holat investitsiyalarning asosan ekstensiv rivojlanishga yo'naltirilganligini hamda innovatsion va yuqori samarador texnologiyalarni joriy etish darajasi yetarli emasligini ko'rsatadi.

Shuningdek, tarmoqda asosiy fondlarning eskirganligi, energiya samaradorligining pastligi, raqamlashtirish jarayonlarining sustligi hamda investitsiya resurslarining notekis taqsimlanishi kabi muammolar mavjudligi aniqlangan. Mazkur omillar tog'-kon sanoatini modernizatsiyalash jarayonining samaradorligini cheklamoqda.

Umuman olganda, tog'-kon sanoatida investitsiya resurslaridan samarali foydalanish masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda va uni takomillashtirish iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Yuqoridagi tahlillar asosida quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi:

1. Investitsiyalarni samarali taqsimlash mexanizmini takomillashtirish
Investitsiya resurslarini tarmoq ichida optimal taqsimlash, ularni yuqori samaradorlikka ega loyihalarga yo'naltirish zarur. Bunda investitsiya loyihalarini baholashning zamonaviy mezonlarini joriy etish maqsadga muvofiq.
2. Innovatsion va raqamli texnologiyalarga investitsiyalarni oshirish
Tog'-kon sanoatida avtomatlashtirish, sun'iy intellekt va raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish orqali ishlab chiqarish samaradorligini sezilarli darajada oshirish mumkin.
3. Asosiy ishlab chiqarish fondlarini yangilash
Eskirgan uskunalarni zamonaviy, energiya tejankor texnologiyalar bilan almashtirish orqali ishlab chiqarish tannarxini kamaytirish va mahsulot raqobatbardoshligini oshirish mumkin.

4. Energiya samaradorligini oshirish

Energiya tejamkor texnologiyalarni keng joriy etish orqali ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish va ekologik yuklamani pasaytirish zarur.

5. Investitsiya samaradorligini baholash tizimini joriy etish

Tog‘-kon sanoatida investitsiya resurslaridan foydalanish samaradorligini muntazam baholab borish uchun yagona metodik tizim ishlab chiqish lozim.

6. Kadrlar salohiyatini oshirish

Zamonaviy texnologiyalarni boshqarishga qodir yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash va qayta tayyorlash tizimini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

7. Ekologik barqarorlikni ta’minlash

Ekologik toza texnologiyalarni joriy etish va ishlab chiqarishda chiqindilarni kamaytirish orqali “yashil iqtisodiyot” tamoyillarini rivojlantirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-son Farmoni. *2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi*.
2. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. *O‘zbekiston Respublikasida sanoat statistikasi*. – Toshkent, 2025.
3. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. *Yillik hisobot*. – Toshkent, 2026.
4. O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi. *Investitsiya loyihalari to‘g‘risida ma’lumotlar*. – Toshkent, 2026.
5. Navoiy kon-metallurgiya kombinati. *Yillik hisobot*. – Navoiy, 2025.
6. Olmaliq kon-metallurgiya kombinati. *Yillik hisobot*. – Olmaliq, 2025.
7. World Bank. *Uzbekistan Economic Update*. – Washington, 2024.
8. UNCTAD. *World Investment Report 2024*. – Geneva, 2024.
9. OECD. *Mining sector analysis*. – Paris, 2023.
10. www.stat.uz
11. www.cbu.uz
12. www.mift.uz
13. www.ngmk.uz
14. www.almalyk.uz
15. www.worldbank.org
16. www.unctad.org
17. www.oecd.org